

Джейн Остен

Менсфілд-парк

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2023

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Років тридцять тому міс Марії Уорд із Хантінгтону, що мала всього якихось сім тисяч фунтів, пощастило зачарувати сера Томаса Бертрама з Менсфілд-парку, що у графстві Нортгемптон, і таким чином здобути шляхетне звання дружини баронета, а також усі ті переваги та їхні наслідки, які дає прекрасний дім та чималий річний прибуток. Увесь Хантінгтон був у захваті від такої блискучої партії; а її дядько, адвокат, до того ж зробив усе можливе, щоб у неї ніби як стало на три тисячі фунтів менше, ніж належить мати нареченій вельможної особи. Вона мала двох сестер, яких могла б ошчасливити своїм успіхом; і дехто з їхнього оточення — ті, хто вважав, що старша міс Уорд і міс Френсіс не гірші на вроду за міс Марію, — впевнено пророкували їм такий само вдалий шлюб. Але, звичайно ж, заможних чоловіків на світі не так багато, як гарненьких дівчат, що на них заслуговують. Міс Уорд через шість років була змушена побратися з приятелем її зятя, превелебним містером Норрісом, прибуток якого був вельми скромним; а міс Френсіс пощастило ще менше. Шлюб міс Уорд насправді виявився не таким уже й жалюгідним; сер Томас допоміг своєму приятелеві отримати посаду священика в Менсфілдській парафії, і містер та місіс Норріс почали своє подружнє життя з річним капіталом майже в тисячу фунтів. А міс Френсіс вийшла заміж просто з бажання дозолити своїм родичам — і треба сказати, що це бажання справдилося якнайкраще, бо її обранцем був флотський лейтенант без освіти, без капіталу і без зв'язків. Більш невдалого вибору годі було знайти. Сер Томас Бертрам — із принципів, що важили для нього не менше, ніж власна гордість, а також із великодушного прагнення чинити добро всім своїм близьким і бачити їх надійно влаштованими в житті — був би радий допомогти сестрі леді Бертрам; але

професія її чоловіка була такою, що навряд чи він міг стати йому в нагоді; і не встиг він віднайти інший спосіб допомогти своїм родичам, як усі стосунки між сестрами було повністю розірвано. То стало природним наслідком такої поведінки з обох боків, яку майже завжди спричиняє невдале заміжжя. Щоб уникнути небажаних нарікань, місіс Прайс написала родичам про свій шлюб тільки після того, як відбулося вінчання. Леді Бертрам, жінка дуже спокійна, легкої та безтурботної вдачі, ладна була залишити сестру у спокої і більше не перейматися її клопотами; та місіс Норріс, неспокійна душа, змогла вгамуватися лише тоді, коли написала Фанні довгого листа, у якому засуджувала її нерозважливу поведінку й віщувала їй усілякі можливі лиха. Місіс Прайс, у свою чергу, була скривджена і розлючена, і її відповідь, сповнена гіркої образи на обох сестер і таких зневажливих висловлювань на адресу сера Бертрама, що місіс Норріс просто не могла їх не розголосити, надовго поклала край будь-яким стосункам між ними.

Вони жили так далеко одна від одної і перебували в такому різному товаристві, що протягом наступних одинадцяти років майже не отримували звісток одна про одну; тому сер Томас був украй здивований, коли міс Норріс раптом бундючно сповістила їх — як вона це робила час від часу — про те, що у Фанні знову народилася дитина. Але наприкінці цих одинадцяти років місіс Прайс більш не могла дозволити собі плекати почуття скривдженої гордості чи нехтувати родинними зв'язками, які могли б їй хоч якось зарадити. Велика сім'я, що невпинно зростала, чоловік, нездатний ні до якого діла і завжди радий випити у веселій компанії, і прибутки, надто скромні для задоволення всіх потреб, змусили її згадати про близьких, яких вона так легковажно відщуралася; вона написала леді Бертрам листа, з якого було зрозуміло, що її каяття й розпука такі щирі, дітей так багато, а всього іншого так бракує, — і лист, звісно ж, схилив їх до примирення. Місіс Прайс невдовзі мала народжувати вдев'яте; і, поскаржившись на цю обставину та попросивши рідних опікуватися її майбутньою дитиною, вона не приховала від них, як багато важитиме їхня допомога для тих її вісьмох дітей, що вже живуть на світі. Старший, десятирічний хлопчик, гарненький і кмітливий, мріє подорожувати; та що ж вона може для нього зробити? Можливо, він колись прислужився б серові Томасу, у зв'язку з його власністю у Вест-Індії? Його вдовольнила б і найдріб-

ніша посада. А якої думки сер Томас щодо Вулвіча? Чи краще відправити хлопчика на Схід?

Лист дав результат: він поновив мир і злагоду. Сер Томас переказав дружні поради й обіцянки, леді Бертрам надіслала гроші та дитячу білизну, а місіс Норріс писала листи.

Такими були перші наслідки; але не минуло й року, як від свого звернення до родичів місіс Прайс отримала ще більшу втіху. Місіс Норріс часто казала, що їй ніяк не йде з голови бідолашна сестра та її родина; і, хоч скільки вони вже для неї зробили, а все-таки їй і досі потрібна поміч; зрештою, слід було б звільнити її від тягара клопотів і збитків, пов'язаних хоча б з одним із її дітей.

— А що, як ми подбаємо про її старшу дівчинку, їй зараз дев'ять років, — цей вік потребує більшої уваги, ніж може їй приділити її бідолашна матуся! Клопоти й витрати, яких ми знаємо, — ніщо в порівнянні з великодушністю такого вчинку!

Леді Бертрам одразу ж погодилася.

— Як на мене, краще й не буває, — сказала вона. — Треба когось послати по дівчинку.

Сер Томас не міг дати такої ж миттєвої згоди. Він зволікав і вагався: це справа серйозна, казав він; дівчинка, що отримає належне виховання, мусить бути і належним чином забезпечена, а інакше вони скоять не добродійство, а справжнє зло, розлучивши її з сім'єю. Він думав про своїх чотирьох дітей, про двох синів і, між іншим, про кохання, що часом зароджується між кузенами та кузинами; але, шойно він почав обережно викладати свої міркування, як місіс Норріс перервала його, відповівши одразу на всі заперечення, висловлені і приховані.

— Любий сер Томасе, я добре вас розумію і віддаю належне шляхетності ваших міркувань; вони, звичайно ж, відповідають вашій загальній манері мислити й поводитись; я цілком згодна з вами в головному — щодо необхідності забезпечити дитину, за яку кожен з нас у певному розумінні відповідатиме. І, звичайно, я також зроблю свій скромний внесок у таку благородну справу. Не маючи власних дітей, кому ж я повинна допомагати в міру своїх скромних сил, як не дітям своїх рідних сестер? І я певна, містер Норріс такий справедливий, що... та ви знаєте, не вмію я красно говорити. Не будемо ж боятися добрих діянь через якісь дрібниці! Дайте дівчинці освіту, виведіть її в люди — і десять проти одного, що вона влаштується як

слід без додаткових витрат із будь-чийого боку. Широ кажучи, нашу племінницю — чи то пак, *вашу*, — у наших місцях чекають прекрасні можливості. Я не кажу, що вона буде така ж гарна, як її кузини; боюся, що ні; але вона увійде до світського товариства за таких сприятливих обставин, що, безперечно, зможе посісти в ньому гідне місце. Ви думаете про своїх синів; та хіба ж ви не знаєте, що *це* — річ просто неможлива, якщо вони змалку ростимуть разом як брати й сестри? Це було б неймовірно. Я не знаю жодного такого випадку. Навпаки, це єдиний вірний спосіб запобігти таким стосункам. Уявіть собі, якщо вона буде гарненькою дівчиною і Том або Едмунд побачать її вперше через сім років... оце, скажу я вам, буде небезпечно! Самої думки про те, що вона росла окремо від усіх нас, у злиднях та безвісті, буде досить, щоб наші любі, благодні хлопчики в неї закохалися. Але якщо віднині виховувати її з ними разом — хай навіть вона буде прекрасна, мов янгол, для них вона лишиться тільки сестрою.

— Те, що ви кажете, цілком правильно, — відповів сер Томас, — і я не маю наміру зводити уявні перешкоди на шляху до діяння, яке є таким необхідним. Я лиш хотів зауважити, що не слід нерозважливо приймати рішення; і, щоб цей вчинок справді пішов на користь місіс Прайс і зробив честь усім нам, ми повинні забезпечити дитину — або вважати за свій обов'язок забезпечити її згодом, як належить шляхетній пані, якщо в неї не буде однієї з тих блискучих можливостей, які ви так упевнено передбачаете для неї.

— Я чудово вас розумію! — вигукнула місіс Норріс. — Ви — сама турбота і щедрість, і звісно ж, тут нам нема про що сперечатись. Ви знаєте, я ладна зробити все заради блага тих, кого люблю; і хоч я ніколи не відчуватиму до цієї дівчинки тієї прихильності, що її відчуваю до ваших любих діточок, бо ніколи не зможу вважати її такою ж своєю, — я зневажатиму сама себе, якщо не подбаю про неї. Хіба ж це не дитина моєї сестри? Хіба я можу спокійно бачити, що вона бідує, і не поділитися з нею останнім? Любий сер Томасе, хоч би які були мої вади, серце в мене добре; і, хоч би якою бідною я була, мені радше відмовити собі в найпотрібнішому, аніж чинити зло. Тож якщо ви не проти, я завтра напишу до моєї бідолашної сестри і зроблю їй таку пропозицію; і, коли всю справу владнають, я сама подбаю, щоб дівчинку привезли до Менсфілду; вам нема чого клопотатися. Ви знаєте, мене клопоти не лякають.

Я відправлю Ненні до Лондона, вона зупиниться у свого кузена-лимаря, і ми домовимося, щоб дівчинка там з нею зустрілася. Її можна відправити з Портсмута з поштовим екіпажем, під наглядом будь-якої статечної особи. Серед пасажирів завжди трапляється, наприклад, дружина крамаря.

Сер Томас заперечив лише проти кузена Ненні; тому це місце зустрічі, обране з міркувань економії, замінили на інше, більш пристойне; питання вважали вирішеним, і всі вже втішалися з власного благородства. Правду кажучи, втіха навряд чи мала бути однаковою з обох боків, бо сер Томас вирішив стати справжнім опікуном дитини, а місіс Норріс і на думці не мала вдаватися до будь-яких витрат на її утримання. Що ж до прогулянок, розмов і всіляких вигадок — тут вона виявляла надзвичайну щедрість, і ніхто не міг з нею зрівнятись у вмінні вимагати щедрості від інших; але її любов до грошей дорівнювала любові розпоряджатись, і вона вміла зберегти власні гроші не гірше, ніж витратити чужі. Вийшовши заміж за чоловіка зі скромнішим статком, ніж їй мріялося, вона спершу хотіла дотримуватись суворої економії; і те, що спочатку було наслідком вимушеної ощадливості, невдовзі стало предметом усіх її помислів та тієї невтомної турботи, яку зазвичай спрямовують на дітей — але у неї дітей не було. Якби місіс Норріс повинна була утримувати велику родину, вона ніколи б не зберегла свої гроші; але, позбавлена такого обов'язку, вона могла без будь-яких перешкод втішатись своєю ощадливістю і з превеликим задоволенням спостерігати, як росте капітал, який щороку примножувався й перевищував їхні потреби на прожиття. Її поглинала жадоба збагачення, вона не мала сердечної схильності до своєї сестри, і годі було сподіватись від неї інших щедрот, окрім палкої готовності спонукати інших до втілення її благих намірів у життя; проте вона, мабуть, дуже мало знала саму себе, оскільки після розмови з сером Томасом поверталася додому у блаженній певності, що вона — найдобріша сестра і тітонька у світі.

Під час наступної розмови вона висловилася більш відверто; і у відповідь на безтурботне запитання леді Бертрам: «Куди привезуть дівчинку, сестро, до тебе чи до нас?» — сер Томас із деяким подивом почув, що місіс Норріс аж ніяк не може прийняти на себе таку відповідальність. Сер Томас вважав, що дитина мала б зустріти гостинний прийом у домі пастора, у тітоньки, яка не має власних дітей; та він глибоко помилявся. Місіс Норріс сказала, що її

дуже прикро, але про те, щоб дівчинка жила у них, не може бути й мови — принаймні зараз. Здоров'я бідного містера Норріса у такому непевному стані, що це просто неможливо: він не більшою мірою здатний терпіти дитячий галас у домі, аніж літати. Якщо подагра його трохи відпустить, тоді, звісно, інша річ; вона, зі свого боку, буде дуже рада прислужитися і, не зважаючи на власні клопоти, візьме дівчинку до себе. Але зараз вона змушена щохвилини піклуватися про бідолашного містера Норріса, і навіть найменша згадка про цю справу дуже його засмутить.

— Тоді їй краще приїхати до нас, — незворушно мовила леді Бертрам.

Сер Томас, трохи помовчавши, додав з гідністю:

— Так, нехай її дім буде у нас. Ми постараємося виконати свій обов'язок щодо неї, і, зрештою, тут вона знайде і однолітків, і досвідчену виховательку.

— Це справді так! — вигукнула місіс Норріс. — Обидві переваги надзвичайно важливі; а міс Лі однаково, трьох дівчаток учити чи лише двох, — цілком однаково! Я дуже хотіла б допомогти більше, але ж, бачите, і так роблю все, що можу. Я не з тих, хто надто дбає про себе; і Ненні поїде за нею, хоч мені й не дуже зручно три дні лишатись без моєї головної помічниці. Я гадаю, сестричко, ти поселиш дівчинку в білому покої нагорі, біля старої дитячої кімнати. Це буде для неї гарне місце: і міс Лі поруч, і дівчатка, і від служниць недалеко: будь-якої миті можна котрусь із них покликати, щоб допомогла їй одягтися та подбати про свій одяг; ти, певно ж, не думаєш, що Еліс повинна їй прислужувати, як твоїм дівчаткам. Справді, не бачу, де іще можна її поселити.

Леді Бертрам не заперечувала.

— Сподіваюся, вона добра дівчинка, — продовжувала місіс Норріс, — і зрозуміє, як неймовірно їй пощастило зустріти таких друзів!

— Якщо у неї погана вдача, — сказав сер Томас, — то заради блага наших дітей ми будемо вимушені її відіслати. Але гадаю, що немає підстав чекати такого лиха. Мабуть, нам захочеться дещо в ній змінити, і ми маємо бути готові до її невігластва, неприємних звичок і поганих манер; але ці вади не є невиліковними; принаймні вони не є небезпечними для тих, хто її оточуватиме. Якби мої доньки були молодші за неї, я б вважав нерозумним знайомити їх з такою особою; але в нашому випадку, сподіваюся, таке знайомство їм не зашкодить, а їй лише піде на користь.

— От і я ж так думаю, достоту так само, — вигукнула місіс Норріс, — і те саме казала вранці моему чоловікові! Дівчинці буде дуже корисним товариство її кузин. Навіть якщо міс Лі нічого їй не навчить, вони стануть для неї прикладом розуму і доброти.

— Сподіваюся, вона не буде дражнити мого бідного мопса, — сказала леді Бертрам. — Я тільки-но привчила Джулію його не чіпати.

— У нас виникнуть певні труднощі, місіс Норріс, — зауважив сер Томас, — з тим, щоб установити належну відстань між дівчатами, коли вони подорослішають. Потрібно, щоб мої доньки розуміли, хто вони такі, але не дивилися надто зверхньо на свою кухню; а для цього ми повинні, не ображаючи дівчинку, змусити її завжди пам'ятати, що вона — не міс Бертрам. Я б хотів, щоб вони були добрими подругами, і ні в якому разі не схвалив би зневаги моїх доньок до їхньої родички; але вона не може бути з ними нарівні. Їхнє становище, капітал, права і можливості в майбутньому завжди будуть різнитися. Це дуже делікатне питання, і ви маєте допомогти нам у нашому прагненні обрати правильну лінію поведінки.

Місіс Норріс запевнила, що сер Томас може на неї покластися; і, хоч вона цілком згодна, що це справа не легка, він може сподіватися, що вони все владнають якнайкраще.

Як і слід було очікувати, місіс Норріс писала сестрі не марно. Місіс Прайс трохи здивувалася, що мова йде про дівчинку, коли в неї стільки чудових хлопчиків, але прийняла пропозицію із щирою вдячністю і запевнила родичів, що її донечка — добра, чуйна дитина і їм не доведеться шкодувати про своє рішення. Далі вона писала, що дівчинка трохи кволенька і хвороблива, але, певна річ, зміна оточення покращить її здоров'я. Бідолашна жінка! Мабуть, вона гадала, що зміна оточення не завадила б усім її дітям.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Дівчинка здійснила свою довгу подорож без будь-яких пригод; а в Нортгемптоні її зустріла місіс Норріс, що пишалася покладеним на неї почесним обов'язком — привітати племінницю, познайомити з рідними і довірити її їхнім турботам.